

Подолання освітніх втрат у навчанні української літератури

В умовах повномасштабної російсько-української війни виникла об'єктивна потреба подолання *освітніх втрат* у шкільній літературній освіті. Алгоритм їх надолуження може бути таким: а) підготовка вчителем завдань у Google-формах і на спеціалізованих платформах, наприклад classtime.com тощо для проведення діагностувального оцінювання; б) обговорення та затвердження завдань на засіданні методичного об'єднання; в) діагностувальне оцінювання учнів для визначення питань, що потребують додаткової уваги / надолуження освітніх втрат і розривів; г) складання індивідуальних планів надолуження освітніх втрат і розривів на основі проведеної діагностики. Тому за умови виявлення невідповідності рівня сформованості обов'язкових результатів навчання учнів-семикласників до зазначених у Держаному стандарту базової середньої освіти на етапі завершення адаптаційного циклу варто перші уроки української літератури в 7 класі розпочати з подолання освітніх втрат за рахунок резервних годин. Тематику таких уроків визначає безпосередньо вчитель, зважаючи на виявлені прогалини в результатах навчання української літератури.

Цінною методичною підтримкою для подолання освітніх втрат стане *практичний poradnik* «Українська література. 6 клас: експрес-курс подолання освітніх втрат» (автори – Т. Яценко, І. Тригуб), у якому представлено програмове забезпечення курсу та методичний супровід до нього. Режим доступу: <https://www.gramota.kiev.ua/shop/product/ukrayinska-literatura-6-klas-ekspres-kurs-podolannya-osvitnih-vtrat-praktychnyj-poradnyk>

Експрес-курс складається із коригувальної навчальної програми календарно-тематичного планування, діагностувальних робіт (вхідних і вихідних) і різноаспектних завдань для формування оцінювання навчальних досягнень учнів.

Терміни надолуження освітніх втрат не регламентовано. Цей процес, залежно від режиму роботи закладу загальної середньої освіти та форми навчання учнів, може становити як декілька днів, так і бути пролонгованим. Важливо дати можливість учням прочитати художні твори саме в той період їхнього читацького розвитку, коли формуються читацькі смаки та вподобання.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 7 КЛАСІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2024/2025 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Валентина Снегір'ова,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин

та зарубіжної літератури

Інституту педагогіки НАПН України

Предмет «зарубіжна література» на етапі базового предметного навчання (7-9 класи) спрямований на засвоєння школярами духовних та художніх

цінностей зарубіжного письменства, підтримку й розвиток в учнів та учениць інтересу до читання, формування культури сприймання й критичного осмислення художніх текстів (медіатекстів) та творчого використання їх для усної й писемної комунікації в різних життєвих ситуаціях.

Об'єктом навчання на уроках зарубіжної літератури є художній твір в його жанрово-родовій та історико-культурній специфіці. Осмислення твору відбувається в процесі системної діяльності школярів, як організованої вчителем, так і самостійної, спрямованої на розвиток навичок слухання, читання (вголос, мовчки, за ролями, аналітичного, вибіркового, коментованого тощо), спілкування, творчого й академічного письма.

Модельна навчальна програма «Зарубіжна література» для 7-9 класів закладів загальної середньої освіти (авт. колектив В. Снегірєва та ін.) <https://lib.iitta.gov.ua/735726/> реалізує засадничі освітні принципи НУШ і Державного стандарту (2020).

Розроблений за цією програмою підручник «Зарубіжна література. 7 клас» (авт. Горобченко І., Снегірєва В., Каєнко О., Бушакова О.) <https://lib.iitta.gov.ua/740473/> спрямовує навчальну діяльність здобувачів освіти на компетентнісні стратегії; репрезентує зміст предмета «Зарубіжна література» у відповідності до запитів сучасних учнів основної школи, узгоджує складність і обсяг навчального матеріалу з методами, прийомами і формами його реалізації та прогнозованими результатами мовно-літературної освіти.

Уперше розробниками програми шкільного курсу зарубіжної літератури стали відомі в Україні вчителі-практики з багаторічним стажем, які продовжують розбудовувати предмет в контексті сучасних освітніх трендів і впроваджувати інновації в школі. Адже чинні програми із традиційно університетським набором імен і творів (здебільшого, великих жанрів), із панівним історико-хронологічним підходом давно втратили свою привабливість серед учнівства, що є однією із причин занепаду читання.

У підручнику запропоновано нове коло шкільного читання, в основі якого – малі твори зарубіжної класики, потужний сучасний контент підліткового читання на вибір учителя/вчительки та учнів/учениць і тематично-жанровий підхід. Список творів обумовлений колом інтересів школярів / школярок та завданням збагачення їхнього життєвого й читацького досвіду. Він містить кращі тексти зарубіжного письменства, що порушують вічні проблеми добра і зла, любові і співчуття, гідності й людяності, прекрасного в природі та людському житті. У підручнику дотримано вимог щодо гендерної рівності в доборі творів (письменники / письменниці, головні герої / головні героїні).

Так, уперше в 7 класі пропонуються автобіографічні твори А. Маршалла «Я вмію стрибати через калюжі» та Дж. Даррелла «Моя сім'я та інші звірі», які сприяють розвитку емпатії, формують оптимістичний світогляд, уважне і дбайливе ставлення до природи, людей з особливими потребами. Осучаснено перелік авторів і творів жанрів новели, історичної і детективної прози, фантастики і фентезі, запропоновано новий список ліричної поезії. Історичні твори Дж. Тріза «Слідами змови» та Дж. Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі» розповідають школярам про їхніх ровесників в періоди складних випробувань

людства, навчають гуманності і милосердя. Бібліотерапевтичну спрямованість мають книги Л. Турюн «Лише хмари танцюють з зірками» та К. Патерсон «Міст у Терабітію». Важливо, що авторки, проводячи героїв через низку життєвих труднощів, змальовують оптимістичний фінал.

Добір нових для шкільної програми науково-фантастичних творів А. Азімова, Р. Шеклі, М. Майер спонукають учнів та учениць до роздумів про сучасну проблему стосунків людини й штучного інтелекту, тоді як фентезі А. Сапковського «Відьмак» порушує вічну тему боротьби зі злом. Водночас фантастична і фентезійна література допомагає у несподіваному ракурсі представити сучасні проблеми людства і спробувати відшукати шляхи до їх вирішення.

Мотивація до читання – один із ключових чинників, які впливають на запам'ятовування та тривалість утримання інформації. Тому мотиваційні елементи наявні в усіх запропонованих для вивчення творах. Художні тексти є читабельними для підліткової аудиторії, відповідають її життєвим запитам та інтелектуальним можливостям, що полегшує сприйняття та декодування змісту.

Мотивації сприяють назви розділів, тем і рубрик підручника. Так, розділ «Новела» має такі назви:

ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

Жорстокість породжує жорстокість

Едгар Аллан По. «Жабка»

Цінності справжні й оманливі

Гі де Мопассан. «Намисто»

Істину бачить лише серце

О. Генрі. «Дари волхвів». «Останній листок»

Як оживити мертво порцеляну

Етгар Керет. «Розбити Свина»

Створений у підручнику *дидактичний матеріал* (навчальний текст, запитання, завдання, вправи, ігри, таблиці, малюнки, схеми, ілюстрації тощо) орієнтує вчителя на визнання пріоритету учня, підтримку його пізнавального інтересу та наполегливості; створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу поваги до учасників освітнього процесу; утвердження людської гідності, чесності, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів/учениць між собою та з дорослими; формування активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу та інших народів світу, історико-культурного надбання і традицій, мов.

Підручник має *рубрики*:

«**Знайомтеся, автор / авторка**», що містить стислу інформацію про письменників / письменниць та цікаві для учнів факти їхньої біографії.

«**Пізнаємо себе**» - завдання на саморозвиток та самовдосконалення учнів / учениць як особистостей і громадян / громадянок (на основі змісту програмових творів).

«**Ключі до тексту**», яка актуалізує фонові знання школярів/школярок, задіяні в кожному конкретному художньому творі, а також розкриває творчий задум автора/авторки.

«**Діалог із текстом**», де на основі безпосереднього сприйняття тексту (медіатексту), з допомогою запитань і завдань організовано роботу з розвитку емоційного інтелекту здобувачів освіти, навичок аналізу та інтерпретації прочитаного.

Рубрика «**Живі сторінки**» спрямована на власне прочитання тексту дітьми, розвиток особистих літературно-мистецьких здібностей.

Завдяки рубриці «**Створюємо унікальний контент**» учні та учениці можуть вправлятися в уміннях працювати з різноманітними цифровими застосунками, формувати критичне мислення, вчитися дотримуватися правил академічної доброчесності, колективної співпраці й комунікації.

Рубрика «**Працюємо з оригіналом**» спрямована на розвиток багатомовної компетентності здобувачів освіти.

Такий контент повністю реалізує компетентнісно-діяльнісний підхід до навчання зарубіжної літератури як шкільного предмета мовно-літературної освітньої галузі. При цьому провідними у вивченні художніх творів є проблемно-комунікативний метод та інтерактивні форми навчання літератури. У модельній програмі і підручнику автори використали різноманітні види навчальної діяльності: постановка запитань та пошук відповідей на них, робота у великих та малих групах; презентація та захист проєктів, рольові та інтелектуальні ігри, дискусії тощо.

Підручник репрезентує нову концепцію шкільної навчальної книги, оскільки побудований, згідно НУШ, як *частково інтегрований курс*, спрямований на поєднання знань і вмінь практично з усіх шкільних предметів: історії, суспільствознавства, мов, математики, інформатики, географії, біології, астрології, мистецтва, технологій. Розроблені в ньому навчальні тексти та завдання спрямовані на засвоєння таких базових знань, задекларованих у Державному стандарті, як: *інформація, комунікація; взаємодія; аргументація; інтонаційні засоби; емоційний стан співрозмовників; формули мовленнєвого етикету; принципи етики спілкування; цифрове середовище; текст: опис, розповідь, роздум; тема; ідея; підтекст; медіатекст; художній переклад; мовна норма (помилка); компетентність, академічна доброчесність* тощо. Представлені в підручнику інтегровані методики діяльнісного підходу, такі, як навчання на основі запитів дітей, навчання через відкриття та педагогіка Монтессорі, здатні позитивно впливати на формування читацьких інтересів, наскрізних умінь і навичок, ключових компетентностей учнів/учениць.

Підручник «Зарубіжна література. 7 клас» (авт. І. Горобченко, В. Снегір'ова, О. Каєнко, О. Бушакова створено як самодостатню навчально-методичну книгу (підручник і посібник для вчителя – в одному), оскільки тут подано усі програмові художні тексти (зокрема й ті, що на вибір), розроблено алгоритм опрацювання їх на уроках, систему різноманітних запитань, завдань, вправ, ігор для роботи в класі, самостійної роботи та формувального оцінювання, яке «вбудовано» в освітнє середовище навчальної книги.

Формувальне оцінювання в підручнику орієнтоване на відстеження індивідуального прогресу і корекцію індивідуальної траєкторії розвитку учня/учениці для досягнення запланованих результатів навчання; на мотивування учнів для усунення прогалин у засвоєнні навчальної програми. Зокрема, задіяні такі техніки й

інструменти, як тексти-кліше, мовні підказки, сходинки успіху, рейтинг, підсумок одним реченням, інструменти для життя, лист до себе, кошик ідей тощо.

Кожен із розділів підручника написано як сценарій уроку / уроків за конкретною темою. Такий навчальний продукт можна розглядати як гіпертекст з покликаннями на цифрову платформу, що містить художні, аудіо-і медіатексти, різнорівневі запитання і завдання у різних електронних застосунках, надає можливість кожному вчителю й учневі працювати офф- чи онлайн, оцінювати навчальні досягнення з курсу зарубіжної літератури. Додаток доступний на платформі «Якість освіти» <http://inform1.yakistosviti.com.ua/zarubizhna-literatura1/7-klas>

Кількість завдань до кожного розділу і теми та їх розмаїття дає можливість учителю компоувати різні варіанти уроків у різних класах з будь-якої теми. Авторський колектив розробив для вчителів навчальні програми на основі модельної, які можна переглянути за покликанням: <https://www.canva.com/design/DaFr1HyDD1M/NrO7K9jVg-kIXqng272zkQ/edit?success=true>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ ЛІТЕРАТУР (УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ) У 7 КЛАСІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2024/2025 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Таміла Яценко,

*доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,*

Ірина Тригуб,

*кандидат педагогічних наук, директор Пристоличного центру
професійного розвитку педагогічних працівників
Бориспільського р-ну Київської обл.*

I. Концептуальні засади вивчення інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) у 7 класі Нової української школи

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (2020) у 2024/2025 навчальному році вивчення інтегрованого курсу літератур в 7 класі переходить у цикл *базового предметного навчання (7–9 класи)*.

Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної) у 7 класі є послідовним продовженням навчання літератури, розпочатого на адаптаційному циклі (5–6 класи), як на уроках окремих шкільних предметів «Українська література», «Зарубіжна література», так і на уроках інтегрованого курсу літератур «Література (українська та зарубіжна)».

Зміст курсу розроблено з дотриманням дидактичних принципів наступності та перспективності в шкільному навчанні, з урахуванням вікових особливостей, пізнавальних інтересів учнів-підлітків та поступовим ускладненням навчального